

'56 Gyógyszerszállítmányok

Közel 50 év távlatából, sok ezer kilométer távolságból és egy zsúfolt, mozgalmas élet eseményei alól nem könnyű előkeresni pontos és tényyszerű hozzájárulást egy történelmi igényű könyvhöz. Ugyanakkor, ha még élő szemtanúk és cselekvők kibújnak legalább a próbálkozás alól, akkor mulasztásuk csak gátolja a tisztább összkép kialakítását. Ilyen elgondolás után próbálom papírra vetni a Budapestre irányított szállítások általam ismert részét, és ebben nagy segítséget adott Török Pál barátom. A legelső útról, amit tettem, nem hiszem, hogy van dokumentáció, mivel az kezdeti vállalkozás volt, s csak annak sikeres végrehajtása után indulhatott meg a rendszeres, szervezett szállítás.

A vöröskereszt és a külföldi kórházak szállítmányai már október 26-án kezdtek érkezni Sopronba. Október 28-án a központi diákbizottság gyűlésén voltam, amikor megérkezett a pesti hívás (akkor már a mi kezünkben volt a „vörös vonal”): „Az általános gyógyszerellátás még elfogadható, de rövidesen szükséges lesz a pótlás szervezett ellátása. Viszont vér és plazma nagyon sürgősen kellene az ugrásszerűen megnőtt műtéti beavatkozások miatt.”

Arra is figyelmeztettek, hogy Budapest blokádnál áll, a fő utakat az oroszok elzárták. Én azonnal vállalkoztam az útra, és Török Pál (alias „Mackó”) V. éves geodéta hallgató habozás nélkül csatlakozott hozzám. Nála jobb partnert nem lehetett volna találni ilyen útra. Jól megtermett sportoló volt, nikkelezett szemű földmérő, és erdei tájékozó versenyeken is kitűnt tájérzékelével. A budai hegyeket úgy ismerte, mint a tenyerét. Három éve már egy házban laktunk a Lánzséri út 1. alatt, ami egyben Hermitz Laci házigazdánk borkimérése is volt, a romos Löwer Szálló mögött. Én is Pesten jártam gimnáziumba, és a Pilisben otthon éreztem magam. A teherautót a „Soproni Fésűs” gyár adta, de nem akármilyet, hanem egy öreg Mercedest. A sofőr ügyes, rátermett fiatalember volt, sajnálom, hogy nevére nem emlékszem. A szállítmányunk 90 százaléka vérplazma volt, és ahhoz jutott gyógyszer, kötszer, hogy megteljen a rakótér. A kocsit jobb oldalára egy lepedőre vöröskeresztet festettünk (remélem, Bognár néninek nem volt problémája a diákszállási leltározásnál).

Már sötétedett, amikor elindultunk. Sima utunk volt, jóformán semmi forgalom, és egy igazoltatás Győrnél. Úgy határoztunk, hogy É-Ny-ről, Tokod felől megyünk be. Már kezdtem bízni, hogy az aggodalom teljesen felesleges volt, amikor

Piliscsabán, vaksötétben majdnem belementünk egy orosz tankba. Szépszámmú katonai kísérettel, feltartott kezekkel bevittek bennünket az út melletti iskolába, ahol az oroszok ideiglenes hadiszállása volt. Egy hadnagy kezdett kihallgatni bennünket. Tudtam elég jól oroszul, de szerencsére nem nyitottam ki a számat. Tolmácsot hoztak, aztán bejött egy mérges, álmából felkeltett, borotvátlan őrnagy. A tolmácsot maga a Jó Isten küldhette. Mondta, hogy tagadjuk, hogy diákok vagyunk, nincs sehol fegyver (volt a motorházban!), nincs a kocsin vérplazma, és az egész egyszerű helyi szállítmány a gyárból a kórházba, ami hetente megy, és mi melósok vagyunk. Kivittek bennünket a kocsizhoz, vaksötétben egy őrmester hátul felmászott. Belelépett vagy belekönyökölt egy ládába, ahogy felmászott, és üvegcsörömpölést hallottunk, és erős „kórházi búzzel” telt meg a levegő. Visszavittek megint az iskolába. Az őrnagy tábori telefonon hol kiabált, hol bólogatott, és a homlokát ráncolta. Látszott rajta a bizonytalanság, tehetetlenség és a határozatlanság. Persze mi sem lehettünk az önbizonyosság példaképei, és a kezem már majdnem kiborult, ahogy tartottam fenn a falon. Végül megparancsolta, hogy forduljunk vissza, örüljünk, hogy nem lövett szét, mert megérdemeltük. A tolmács csak annyit adott hozzá, hogy „fiúk, ezt megúsztatok, söpörjete vissza, mert ha ez szabadkezet kap, még az anyjának is nekimegy. Az alvó medvét nem szabad felkelteni!”

Felmásztunk a kocsiba, visszafordultunk és elmentünk addig, amíg biztosak voltunk, hogy őrzárát se láthat bennünket. Eszünkbe se jutott, hogy ne folytassuk az utat. Átvágtunk Tinnye felé, és le Zsám-

bék irányába. Nem létezik, hogy az oroszok ismerik a földutakat, és bárhol is lehet gyalogság. Mellékutakon, erdei földutakon, kertek alatt haladtunk, többször is elakadva. Egy helyen betörtünk egy léckerítést. Mackó helyismerete fantasztikus segítség volt, és sötétben is kitűnően tájékozódott. Budára a Farkasréti temetőnél értünk be, és onnan mentünk be a János Kórházba. Kb. éjfél felé érkezünk. A kórház viszonylag normálisan üzemelt, csak a halottasház volt tele, mert probléma volt a temetés. A vér Pesten, a sebészeti klinikán kellett, és kaptunk irányítást, meg egy kis utcai helyzetjelentést. Egész nap nem ettünk, pár órát aludtunk, és még hajnali sötétben indultunk tovább. A Clark Ádám téren egy nagyobb katonai egységbe ütköztünk, de olyan hirtelen a sötétben, hogy azt sem tudtuk, hogy oroszok vagy magyarok. Csak a híd közepén kezdtünk megint normálisan lélegzeni, annyira váratlanul jött a dolog. A Baross utcai klinikát minden különösebb probléma nélkül elértük. Amikor rakodtunk, az épület előtt fegyverropogást hallottunk. Három sebesültet hoztak be a kapunál, de az egyik, egy fiatal fiú már halott volt. A hátsó kijáraton küldtek ki bennünket, és útbaigazítottak egy „...logürt”-höz (azt hiszem, úgy hívták ezeket). Az előző esti terepjárás majdnem kiürítette az üzemanyagtartályt. Egy egyszerű aláírásra feltankoltunk, és D-Ny irányból indultunk vissza. A Kálvin tér borzasztóan fel volt dűlve, olyan volt, mint egy akadálypályán átvergődni. Gumidefektől féltünk, nem kíváncsi hely volt megállni, hiszen minden irányból belőhető. A sofőr azt is megjegyezte, hogy itt két perc alatt több közlekedési kihágást csinált, mint az előző két évben. A

Élelmiszert szállító teherautó a Várkerületen (Balogh Judit gyűjteménye)

műegyetemisták mondták, hogy Budaörs-nél is oroszok vannak az úton. Így Gazdag Rét, Irhás Árok irányából visszamentünk Zsámbék felé, és követtük az előző esti utat. Nem szerettünk volna ismét találkozni Piliscsabán az oroszokkal (bár az optimista bennem azt mondta, hátha az őrnagy kialudta magát és jobb kedvben lehet). Nagy megkönnyebbüléssel hallottuk Pliscsabán, hogy hajnalban az oroszok visszamentek Esztergom felé. Sopronig viszonylag sima utunk volt, csak éhesek voltunk. Visszaérve tájékoztatást tartottunk, és beszámoltunk, hogy a jelenlegi helyzet alapján meg lehet indítani a rendszeres szállítmányt, az utakon nincs jelenleg probléma. Persze a helyzet állandóan változhat.

Török Palival a következő szállítmányt 30-án vittük, egy Rába teherautón. Micsoda különbség volt egy öreg nyugati kocsi és egy szocialista masina között, az előző

javára. De legalább a rakodótere jóval nagyobb volt. A csornai gépállomáson töltöttünk üzemanyagot, és itt ettünk meleg ételt először négy nap óta. Nagyon kedves, segítőkész volt mindenki. Ez simán, minden nagyobb probléma nélkül ment. Visszafelé jövet csatlakozott hozzánk egy soproni tanárunk felesége, aki Pesten volt kórházban és egy diáklány, aki a szüleihez akart visszajönni. Hoztam vissza sokszorosított példányait a forradalom alatt született versnek. Az idő nagyon hideg volt, és a „vendégek” miatt mi hátul kuporogtunk a nyitott teherautón, komolyabb kabát nélkül. Nagyon köszönöm a kapuvári patikának azt, hogy adtak meleg teát, amikor már a fogunk vacogott.

A harmadik útra október 30-án, Török Palival és egy alsóéves geodétával mentünk, s gyógyszert vittünk, ismét a János Kórházba. A következő szállítmányt november 30-án este vittem fel Pestre egye-

dül. Az az egyéni ok is vezetett, hogy begugrom szüleimhez, és megnyugtatom őket, hogy minden jól van, és szerettem volna hírt kapni bátyámról, aki akkor pont katoná volt a frissen végzett pesti kultúr-mémökökkel. Persze ebből nem lett semmi. A Rókus Kórháznál lerakodtunk, és ott ért bennünket kora hajnalban a döböntő hír, hogy az oroszok megindították az offenzívát Pest ellen, a keleti oldalról. Mikor visszaértem Sopronban az egyetemre, akkor már évfolyamom indulóban volt Kópháza felé. Hozzájuk csatlakoztam. A balsikerű „kópházi csata” után az én egyetemem elszigetelve maradt egész nap az út É-i oldalán. Onnan vágtuk át magunkat Fertő-Rákos és Mörbish felé a következő éjjel. Ezt, naplójára támaszkodva, nagyon precízen leírta barátom, Háhn Fülöp „Our university in two countries” című könyvében.

Grátzer Miklós alias Kulacs

Azon az őszön...

...kezdhettem meg egyetemi tanulóéveimet Sopronban. A korábban megszerzett kitűnő érettségi, a sikeres felvételi vizsga, sem az erdész ősök nem tették ezt azonnal lehetővé. Az okot sejtettem, a forradalom feledhetetlen 13 napjának valamelyikén aztán meg is tudtam. Az addig hét lakattal őrzött, „szigorúan titkos” személyzeti anyagomat kézhez kapva, iratkötegem külső borítólapján máig ott virít a piros ceruzás, aláhúzott jelzet: „R.K. Gimnázium”, mivel az Esztergomi Ferences Gimnázium diákja voltam.

Azokban a csodálatos napokban kártyavárként omlott össze „mi urunk a Párt”, ez a mindenható, mindent behálózó, mindenütt jelenlévő erőszakszervezet. Máról holnapra megszűnt a közigazgatás és közellátás. Felsőbb éves diáktársaink – firmáink –, a harmad-, negyed-, ötödévesek, a fiatalság lendületével és (olykor fölös) magabiztosságával egykettőre urai lettek a váratlan helyzetnek. A rendfenntartástól a sütőipari segéd munkáig mindenütt ott voltak, a közüzemek felügyeletéről és a nyugatra menekülő sokezes tömeg igazoltatásáról nem is beszélve. Emberségünknek köszönhető, hogy ekkor Sopronban egy lövés el nem dördült, egyetlen pofon el nem csattant, míg Győről ÁVO-s akasztás és egyéb megtorlások híre is eljutott hozzánk.

Nekünk, első- és másodéveseknek eleinte nem adtak fegyvert, hiszen nem voltunk még katonák, hanem a szinte

azonnal meginduló nyugati élelem-, ruha-, cipő- és gyógyszer szállítmányokat fogadtuk, rendszereztük és továbbítottuk az ország belseje, főleg a főváros felé.

Teherautó- és tonnaszámba érkezett a legkülönbébb konzerv, margarin, sajt, keksz, tejpor, csokoládé és gyümölcsíz, egyszerűen a tartós élelmiszer. (A mózesi „Cséplő ökörneke ne kösd be a száját!” elv alapján mi is ezekből táplálkoztunk, kiegészítve az akkor még szűkös menzakeresettel. Ekkor láttam és ettem először [s alighanem utoljára] osztrigakonzervet.)

Természetesen csodáltuk és hálával fogadtuk/továbbítottuk a nyugati élelmiszer adományokat, ám a környező magyar falvak segítsége még jobban esett, még meghatóbb volt. Aki emlékszik még azokra az ínséges esztendőkre, az értékeli igazán az akkor érkezett káposzta-, krumpli-, répa- stb. szállítványokat. A falusi lakosság – valóban a szájától vonva meg a falatot – olykor élő állatot is küldött, hiszen a hús ritka, ünnepi étel volt még akkoriban. A libák, tyúkok fogadása, majd továbbszállítása természetesen gondot okozott. Amíg megfelelő ketreceket nem szereztünk, az egyetemet körülvevő zárt botanikus kertben engedték szabadon a szárnyasokat.

Szobatársam – kamarásom –, az akkor haramdéves (ma rég halott) Nagy Antal egy alkalommal éjjeli őrszolgálatot teljesített a botanikus kertben. Egszer csak

imbolygó fehér foltra lesz figyelmes. Az „Állj! Ki vagy?” felszólításra semmi válasz. A folt tovább mozog. Második, majd harmadik esetben változatlan a helyzet. Erre kötelességszerűen leveszi a puskát a válláról, céloz, oda lö. A szerteszét repülő tollak látán döbönt rá, hogy egy Budapestre szánt hízott libát talált el a golyó. Sokáig derültünk az eseten.

A nyugati ruha- és cipőszállítványok nem ócska, „uraságtól levetett”, kopott holmik voltak. Egyetlen szakadt vagy rongyos darabra sem emlékszem, bár az „Ajándék lónak ne nézd a fogát!” igazságát nyilván az amerikai, belga, német, osztrák adományozók is ismerik. A magyar forradalmároknak azonban csak kifogástalan cipő/ruhát küldtek. Ámulatunkra, kellemes meglepetésünkre olykor csokoládét vagy egyéb édességet is találtunk a ruhazsebekben. A „Kétszer ad, ki gyorsan ad” bölcsességet így kellene átfogalmaznunk: „Háromszor ad, aki a gyors adomány mellé még csemegét is mellékel”.

A november 4-e utáni időkhöz nem volt már módunk a cipő- és ruhaküldemények továbbítására. A városi lakosság és egymás között osztottuk szét a kényszerű maradékot. Így jutottam egy vadonatúj sötét zakóhoz, amelyben vizsgázni jártam az elkövetkező esztendőkhöz. Egy csinos osztrák erdész-mellényt 8 évig hordtam még, mindenkinek elmondva, hogyan jutottam hozzá. Már nem emlékszem, melyik erdész kollégának adtam, kifogástalan állapotban, további használatra.

Dobay Pál